

سکه‌های طبرستان

گاوبارگان و حکام خلفا

گرچه ساسانیان در سال ۶۵۱ میلادی باکشته شدن یزدگرد منقرض شدند اما طبرستانیان بحکومت اعراب تا مدتی گسردن نهادند و چند تیره از شاهزادگان ساسانی همچنان به استقلال فرمانروائی داشتند. مشهورترین این شاهزادگان، شاخه اول گاوبارگانند که استیلای آنها بر طبرستان از سال ۶۴۲ میلادی آغاز میشود و بمدت ۱۱۹ سال یعنی تا ۷۶۱ میلادی ادامه مییابد.

نسب این خاندان به جاماسب فرزند پیروز شهریار ساسانی میرسد. جاماسب که در انقضای دوره اول شاهنشاهی قباد (۴۸۸ - ۴۸۹ میلادی) به تخت سلطنت ایران جلوس نموده بود پس از پنج سال، با بازگشت قباد از سلطنت کناره گرفت و از بیم قباد به ارمنستان رفت و پیرامون آنجا را بتصرف آورد و پس از او فرزندانش بر آن نواحی فرمان میراندند. فرزند او نرسی بدستور انوشیروان دیوار دربند را ساخت.

نوه او فیروز به گیلان آمد و با شهزادگان گیلانی وصلت کرد. او را پسری آمد که گیلانشاه نام نهادند. فرزند گیلانشاه بنام گیل و مشهور به گاوباره است و سرسلسله گاوبارگان بوده است.

گیل که از سال ۶۴۲ بر گیلان و رویان فرمان میراند در سال ۶۵۲ بفرمان یزدگرد سوم آخرین شاهنشاه ساسانی فرمانروائی طبرستان منسوب شد. بعد از او فرزند ارشدش دابویه جانشین پدر شد و فرزند کهنتر بنام پادوسپان بر رستمدر حکومت یافت. فرزندان دابویه شاخه اول گاوبارگانند.

دابویه در سال ۷۱۱ میلادی درگذشت و فرزندش بنام اسپهبد فرخان بزرگی که اعراب به او لقب ذوالمنقب داده‌اند پادشاه شد. در دوران سلطنت او اعراب چندین بار قصد طبرستان کردند اما پیوسته شکست مییافتند. آخرین بار یزیدبن مهلب بفرمان سلیمان بن عبدالملک (۹۶ - ۹۹ هجری) خلیفه اموی (ازبنی مروان) با سپاه خراسان و ماوراءالنهر به گرگان آمد و پس از دو سال جنگ و ستیز سرانجام با پرداخت سیصد هزار دینار و پنج هزار درهم غرامت عقب نشینی کرد و اسپهبد فرخان به ترمیم خرابیهای جنگ پرداخت.

جاماسب ساسانی

بلاش ساسانی

فرخان اولین فرمانروا از این خاندان است که به رسم ساسانیان سکه زده است. در روی سکه چهره او را می بینیم که تاج شاهنشاهی ساسانی با دو پسر شاهین بسر دارد. سرگوش گوشواره برشانه ماه و ستاره دارد. پشت سر او عبارت ساسانی «آرمان افزود» نقش بسته است. به آئین سکه‌های خسرو پرویز در حاشیه راست سکه عبارت ۳ را ضرب کرده است که حاکی از فراوانی و آبادانی است. در مقابل آن به خط پهلوی «U I I» «نوجین» نوشته شده که تاکنون سکه شناسان به اشتباه آنرا «نا آگک» خوانده‌اند. عبارت «نوجین» به معنی «ضرب نو» یا «تاریخ نو» است و به همین دلیل دوره شهرسازی گاوبارگان را دوره ساسانی نو بنامیم. در پشت

سکه اسپهبد فرخان آتش مقدس را بر آتشدانی شعله رومی یا بیم و در دو سمت آن دو هیربد را به آئین ایستاده می بینیم. جای ضرب $\frac{1}{4}$ (تپورستان) است و تاریخ نیز طبرستانی است که با کشته شدن یزدگرد آغاز میشود و ابتدای آن برابر ۱۱ ژوئن ۶۵۲ میلادی مطابق ۳۲ هجری و ۲۱ یزدگردی است.

اسپهبد دازمهر فرزند و جانشین اسپهبد فرخان است که از سال ۷۲۸ تا ۷۴۰ میلادی بر طبرستان فرمانروا بوده و به آئین پدر یعنی به رسم ساسانیان سکه زده است. ناگفته نماند که سکه های طبرستان، از این دودمان و حکام خلفا که بعداً به حکومت طبرستان رسیده اند از سیم میباشد و به نیمی درمی مشهور است اما در حقیقت چهار دانگ درهم ساسانی است. اندازه قطر آن نیز در حدود $\frac{2}{4}$ سانتیمتر در مقابل $\frac{3}{2}$ سانتیمتر سکه های ساسانی میباشد.

اسپهبدان کاو باره دازمهر

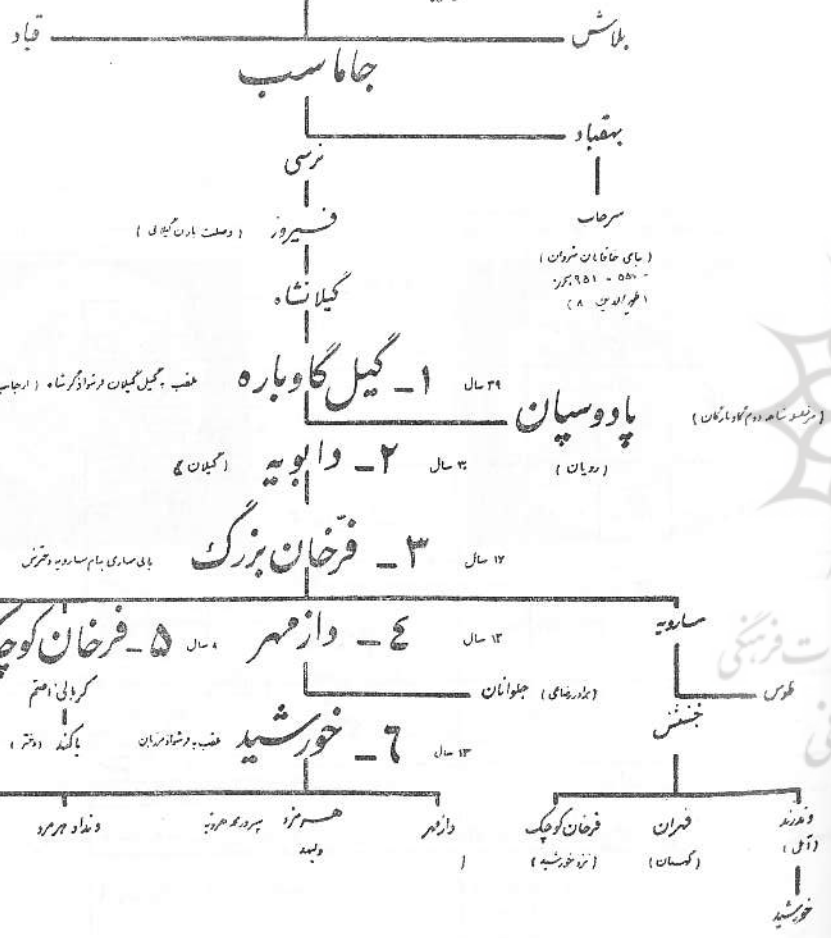

اسپهبدان کاو باره فرخان - نوع دوم

پس از درگذشت دازمهر نوبت فرمانروائی به فرزندش خورشید رسید اما چون خورشید بیش از شش سال نداشت برادر دازمهر، بنام فرخان کوچک نیابت فرمانروائی را برعهده گرفت و بمدت هشت سال در این مقام باقی بود و بنام اسپهبد حکومت میکرد. سکه شناسان از فرخان کوچک (۷۴۰ - ۷۴۸ میلادی) سکه ای نشناخته اند اما اینجانب تصور میکنم از سکه های منسوب به فرخان بزرگ آنچه که به پهلوی بنام فرخان $\frac{1}{4}$ است از خود اوست و آنچه بنام فرخ $\frac{1}{2}$ (فرخ، فرخو) است از فرخان کوچک میباشد. اظهار نظر قطعی در صورتی میسر است که چندین سکه از هر دو نوع از نظر تاریخ ضرب مورد بررسی واقع شود.

شجره خانواده گاوبارگان

پیروز شاهنشاه ساسانی

آزمایش گران کونوار

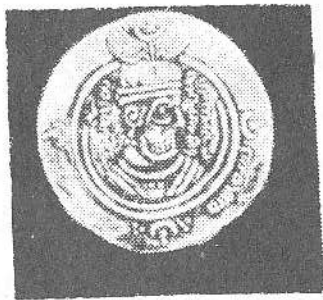
مطالعات فریبگی

علوم انسانی

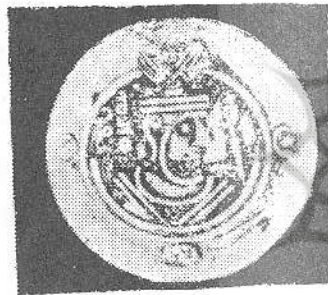

اسپهبد خورشید (۷۴۸ - ۷۶۱) لقب فرشواز مرزبان داشت و در سن چهارده سالگی فرمانروایی یافت. آغاز این دوره با اقتدار تمام گذشت اما در پایان آن که همزمان با حکومت منصور عباسی (۱۳۶-۱۵۸هـ) بود بانیرنگ مهدی فرزند منصور و والسی ری سپاهیان عباسی به قلمرو خورشید راه یافتند خورشید متواری شد و به گیلان رفت، ساز لشکر کرد و پس از دو سال بقصد بازستانیدن طبرستان بدانجا روی نهاد. در همین زمان خبر یافت که فرزندان و زنان خاندان او اسیر و راهی بغداد شده‌اند. این خبر را تحمل نکرد و با زهر به زندگی خویش پایان داد و داستان تیره اول گاوبارگان به انجام رسید. این واقعه مصادف با سال ۷۶۱ میلادی برابر ۱۴۴ هجری و ۱۳۰ یزدگردی و ۱۰۹ طبرستانی بود.

از خورشید نیز سکه‌های زیادی بدست آمده که بجز نام و تاریخ ضرب همانند سکه‌های پدر و نیای اوست.

عرب ساسانی
معاویة بن ابی سفیان

حکام خلفاء
عمر بن علاء - خط پهلوی

پس از گاوبارگان حکام خلفا بمدت ۳۵ سال دیگر یعنی تا ۱۴۴ طبرستانی به رسم آنان سکه زدند و سکه‌های طبرستان همچنان شکل سکه‌های ساسانی را داشت فقط نام حاکم، گاهی به پهلوی و گاهی به کوفی بود. بعضی از آنان حتی بدون اسم سکه میزدند و بجای نام خود کلمه «افزود» را به پهلوی مینوشتند. مشهورترین آنان خالد بن برمک، عمر بن علاء رازی، سعید بن دعلج، مقاتل، جریر و عبدالله میباشند. سکه اینان نسبت به سایر حکام خلفا بیشتر یافت شده است.

خاندان گیل گاوباره				ساسانی	
سال میلادی	سال اسلامی	سال یزدگردی	سال ساسانی	سال ساسانی	سال ساسانی
۴۸۹ - ۵۱۰	۱۰۰ - ۱۲۱	۱۰۰ - ۱۲۱	۱۰۰ - ۱۲۱	۱۰۰ - ۱۲۱	۱۰۰ - ۱۲۱
۵۱۰ - ۵۲۸	۱۲۱ - ۱۳۹	۱۲۱ - ۱۳۹	۱۲۱ - ۱۳۹	۱۲۱ - ۱۳۹	۱۲۱ - ۱۳۹
۵۲۸ - ۵۶۱	۱۳۹ - ۱۷۲	۱۳۹ - ۱۷۲	۱۳۹ - ۱۷۲	۱۳۹ - ۱۷۲	۱۳۹ - ۱۷۲
۵۶۱ - ۵۷۸	۱۷۲ - ۱۸۹	۱۷۲ - ۱۸۹	۱۷۲ - ۱۸۹	۱۷۲ - ۱۸۹	۱۷۲ - ۱۸۹
۵۷۸ - ۶۲۸	۱۸۹ - ۲۲۲	۱۸۹ - ۲۲۲	۱۸۹ - ۲۲۲	۱۸۹ - ۲۲۲	۱۸۹ - ۲۲۲
۶۲۸ - ۶۳۲	۲۲۲ - ۲۲۶	۲۲۲ - ۲۲۶	۲۲۲ - ۲۲۶	۲۲۲ - ۲۲۶	۲۲۲ - ۲۲۶
خلفای راشدین				۲۲۶ - ۲۵۱	۲۲۶ - ۲۵۱
گیلان شاه				۲۲۶ - ۲۵۱	۲۲۶ - ۲۵۱
دوران ساسانی				۲۵۱ - ۲۶۱	۲۵۱ - ۲۶۱
دوره اول گیل گاوباره				۲۶۱ - ۲۷۱	۲۶۱ - ۲۷۱
دوره دوم گیل گاوباره				۲۷۱ - ۲۸۱	۲۷۱ - ۲۸۱
دوران ساسانی				۲۸۱ - ۲۹۱	۲۸۱ - ۲۹۱
دوره اول گیل گاوباره				۲۹۱ - ۳۰۱	۲۹۱ - ۳۰۱
دوره دوم گیل گاوباره				۳۰۱ - ۳۱۱	۳۰۱ - ۳۱۱
دوران ساسانی				۳۱۱ - ۳۲۱	۳۱۱ - ۳۲۱
دوره اول گیل گاوباره				۳۲۱ - ۳۳۱	۳۲۱ - ۳۳۱
دوره دوم گیل گاوباره				۳۳۱ - ۳۴۱	۳۳۱ - ۳۴۱
دوران ساسانی				۳۴۱ - ۳۵۱	۳۴۱ - ۳۵۱
دوره اول گیل گاوباره				۳۵۱ - ۳۶۱	۳۵۱ - ۳۶۱
دوره دوم گیل گاوباره				۳۶۱ - ۳۷۱	۳۶۱ - ۳۷۱
دوران ساسانی				۳۷۱ - ۳۸۱	۳۷۱ - ۳۸۱
دوره اول گیل گاوباره				۳۸۱ - ۳۹۱	۳۸۱ - ۳۹۱
دوره دوم گیل گاوباره				۳۹۱ - ۴۰۱	۳۹۱ - ۴۰۱
دوران ساسانی				۴۰۱ - ۴۱۱	۴۰۱ - ۴۱۱
دوره اول گیل گاوباره				۴۱۱ - ۴۲۱	۴۱۱ - ۴۲۱
دوره دوم گیل گاوباره				۴۲۱ - ۴۳۱	۴۲۱ - ۴۳۱
دوران ساسانی				۴۳۱ - ۴۴۱	۴۳۱ - ۴۴۱
دوره اول گیل گاوباره				۴۴۱ - ۴۵۱	۴۴۱ - ۴۵۱
دوره دوم گیل گاوباره				۴۵۱ - ۴۶۱	۴۵۱ - ۴۶۱
دوران ساسانی				۴۶۱ - ۴۷۱	۴۶۱ - ۴۷۱
دوره اول گیل گاوباره				۴۷۱ - ۴۸۱	۴۷۱ - ۴۸۱
دوره دوم گیل گاوباره				۴۸۱ - ۴۹۱	۴۸۱ - ۴۹۱
دوران ساسانی				۴۹۱ - ۵۰۱	۴۹۱ - ۵۰۱
دوره اول گیل گاوباره				۵۰۱ - ۵۱۱	۵۰۱ - ۵۱۱
دوره دوم گیل گاوباره				۵۱۱ - ۵۲۱	۵۱۱ - ۵۲۱
دوران ساسانی				۵۲۱ - ۵۳۱	۵۲۱ - ۵۳۱
دوره اول گیل گاوباره				۵۳۱ - ۵۴۱	۵۳۱ - ۵۴۱
دوره دوم گیل گاوباره				۵۴۱ - ۵۵۱	۵۴۱ - ۵۵۱
دوران ساسانی				۵۵۱ - ۵۶۱	۵۵۱ - ۵۶۱
دوره اول گیل گاوباره				۵۶۱ - ۵۷۱	۵۶۱ - ۵۷۱
دوره دوم گیل گاوباره				۵۷۱ - ۵۸۱	۵۷۱ - ۵۸۱
دوران ساسانی				۵۸۱ - ۵۹۱	۵۸۱ - ۵۹۱
دوره اول گیل گاوباره				۵۹۱ - ۶۰۱	۵۹۱ - ۶۰۱
دوره دوم گیل گاوباره				۶۰۱ - ۶۱۱	۶۰۱ - ۶۱۱
دوران ساسانی				۶۱۱ - ۶۲۱	۶۱۱ - ۶۲۱
دوره اول گیل گاوباره				۶۲۱ - ۶۳۱	۶۲۱ - ۶۳۱
دوره دوم گیل گاوباره				۶۳۱ - ۶۴۱	۶۳۱ - ۶۴۱
دوران ساسانی				۶۴۱ - ۶۵۱	۶۴۱ - ۶۵۱
دوره اول گیل گاوباره				۶۵۱ - ۶۶۱	۶۵۱ - ۶۶۱
دوره دوم گیل گاوباره				۶۶۱ - ۶۷۱	۶۶۱ - ۶۷۱
دوران ساسانی				۶۷۱ - ۶۸۱	۶۷۱ - ۶۸۱
دوره اول گیل گاوباره				۶۸۱ - ۶۹۱	۶۸۱ - ۶۹۱
دوره دوم گیل گاوباره				۶۹۱ - ۷۰۱	۶۹۱ - ۷۰۱
دوران ساسانی				۷۰۱ - ۷۱۱	۷۰۱ - ۷۱۱
دوره اول گیل گاوباره				۷۱۱ - ۷۲۱	۷۱۱ - ۷۲۱
دوره دوم گیل گاوباره				۷۲۱ - ۷۳۱	۷۲۱ - ۷۳۱
دوران ساسانی				۷۳۱ - ۷۴۱	۷۳۱ - ۷۴۱
دوره اول گیل گاوباره				۷۴۱ - ۷۵۱	۷۴۱ - ۷۵۱
دوره دوم گیل گاوباره				۷۵۱ - ۷۶۱	۷۵۱ - ۷۶۱
دوران ساسانی				۷۶۱ - ۷۷۱	۷۶۱ - ۷۷۱
دوره اول گیل گاوباره				۷۷۱ - ۷۸۱	۷۷۱ - ۷۸۱
دوره دوم گیل گاوباره				۷۸۱ - ۷۹۱	۷۸۱ - ۷۹۱
دوران ساسانی				۷۹۱ - ۸۰۱	۷۹۱ - ۸۰۱
دوره اول گیل گاوباره				۸۰۱ - ۸۱۱	۸۰۱ - ۸۱۱
دوره دوم گیل گاوباره				۸۱۱ - ۸۲۱	۸۱۱ - ۸۲۱
دوران ساسانی				۸۲۱ - ۸۳۱	۸۲۱ - ۸۳۱
دوره اول گیل گاوباره				۸۳۱ - ۸۴۱	۸۳۱ - ۸۴۱
دوره دوم گیل گاوباره				۸۴۱ - ۸۵۱	۸۴۱ - ۸۵۱
دوران ساسانی				۸۵۱ - ۸۶۱	۸۵۱ - ۸۶۱
دوره اول گیل گاوباره				۸۶۱ - ۸۷۱	۸۶۱ - ۸۷۱
دوره دوم گیل گاوباره				۸۷۱ - ۸۸۱	۸۷۱ - ۸۸۱
دوران ساسانی				۸۸۱ - ۸۹۱	۸۸۱ - ۸۹۱
دوره اول گیل گاوباره				۸۹۱ - ۹۰۱	۸۹۱ - ۹۰۱
دوره دوم گیل گاوباره				۹۰۱ - ۹۱۱	۹۰۱ - ۹۱۱
دوران ساسانی				۹۱۱ - ۹۲۱	۹۱۱ - ۹۲۱
دوره اول گیل گاوباره				۹۲۱ - ۹۳۱	۹۲۱ - ۹۳۱
دوره دوم گیل گاوباره				۹۳۱ - ۹۴۱	۹۳۱ - ۹۴۱
دوران ساسانی				۹۴۱ - ۹۵۱	۹۴۱ - ۹۵۱
دوره اول گیل گاوباره				۹۵۱ - ۹۶۱	۹۵۱ - ۹۶۱
دوره دوم گیل گاوباره				۹۶۱ - ۹۷۱	۹۶۱ - ۹۷۱
دوران ساسانی				۹۷۱ - ۹۸۱	۹۷۱ - ۹۸۱
دوره اول گیل گاوباره				۹۸۱ - ۹۹۱	۹۸۱ - ۹۹۱
دوره دوم گیل گاوباره				۹۹۱ - ۱۰۰۱	۹۹۱ - ۱۰۰۱

۱- آرد از گیل
۲- آرد از گیل
۳- آرد از گیل
۴- آرد از گیل